

UDC: 339.1

ATTEMPT TO OVERCOME A GLOBAL PROBLEM – FOOD CRISIS

TENTATIVE DE DEPAȘIRE A PROBLEMEI GLOBALE – ALIMENTAȚIA

ROBU Tudor,
FAO deputy representative in the Republic of Moldova
GRIBINCEA Alexandru, PhD, in Economics, University Professor,
Free International University of Moldova, Chisinau

ROBU Tudor,
reprezentant adjunct FAO în Republica Moldova
GRIBINCEA Alexandru, doctor habilitat în științe economice, profesor universitar,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău

***Annotation:** The world food problem is one of the most acute global problems faced by humanity. Solving this problem is a challenge, and, in fact, a tragedy of civilization, with its achievements in the field of science and technology, the level of development of the forces of production, the possibilities for the production of food, which lie in the center of attention of the international community for a few decades. The world population is expected to reach the figure 7.6 billion people in 2018. Research Scupul consists in research existing opportunities to reduce the number of hunger. The hypothesis submitted consists in search of dependencies between economic development and the issue of food and on this connection to diminish the gap between social layers.*

***Adnotare:** Problema alimentară mondială este una dintre cele mai acute probleme globale cu care se confruntă omenirea. Soluționarea acestei probleme este o provocare și, de fapt, o tragedie a civilizației moderne, cu realizările sale în domeniul științei și tehnologiei, nivelul de dezvoltare a forțelor de producție, posibilitățile de producție alimentară, aflându-se în centrul atenției comunității internaționale de câteva decenii. Populația mondială va ajunge la cifra 7,6 miliarde de oameni în 2018, numărul celor foarte bogați și malnutriți crește. Scupul cercetării consta în cercetarea posibilităților existente de a reduce numărul celor înfometati. Ipoteza înaintată constă în căutarea unor dependențe dintre dezvoltarea economică și problema alimentației și pe această filieră a diminua decalajul dintre straturile sociale.*

Keywords: *global issues, economic development, underdevelopment, malnutrition.*

Cuvinte-cheie: *probleme globale, dezvoltare economică, subdezvoltare, malnutriție.*

Introducere

Problemele globale ale timpului nostru sunt o combinație a celor mai acute probleme mondiale cauzate de dezvoltarea inegală a diferitelor teritorii, zone ale vieții omenirii moderne și de aprofundarea decalajelor dintre om și natură, contradicții în relațiile dintre oameni. De la soluționarea problemelor globale depinde progresul social al omenirii și existența în continuare a civilizației. Populația mondială atinge cifra 7,6 miliarde locuitori ai Terrei la începutul anului 2018, au anunțat German Foundation for World Population (DSW). Rata de creștere a populației – 227298 persoane/zi. Dispune omenirea de potențial pentru a satisface necesitățile crescânde în hrană a populației în creștere. Nutriția insuficientă (malnutriția) afectează un număr tot mai impunător al populației, fiind responsabilă de 45% de decesuri la copii mai mici de 5 ani. Malnutriția este responsabilă pentru aproape jumătate din numărul total de decese înregistrate la nivel mondial în rândul copiilor sub cinci ani [12]. Malnutriția provoacă, anual decesul circa trei

milioane de copii [17]. În 57 de țări din 129 este depistat un nivel ridicat de subnutriție, în timp ce obezitatea devine întâlnită tot mai des în societatea occidentală. Obezitatea este una dintre manifestările acestei tulburări, întrucât aceste persoane consumă un număr foarte mare de calorii, dar prea puține substanțe hrănitoare și vitamine [10].

Material și metodă

Scopul cercetării constă în cercetarea și găsirea posibilităților de a reduce numărul celor săraci și înfometati pe glob, inclusiv în Republica Moldova la început de mileniu.

Metodele de investigare includ comparația, previziunea, statistica, inducția, deducția, etc.

Rezultate și discuții

Problema alimentară la nivel global este multidimensională și, pe lângă abordarea directă a foamei și malnutriției, implică aspecte precum: calitatea și structura nutriției; starea mediului și sănătatea locuitorilor; stocurile alimentare și lipsa acestora; repartizarea inegală a alimentelor; nivelurile diferite de consum și nevoile populației; prețuri ridicate pentru alimente.

Comunitatea mondială prin Agenda 2030 și Obiectivul de Dezvoltare Durabilă, s-a angajat în eradicarea foametei și a malnutriției sub toate formele [6]. Deși, în ultimii ani s-au realizat mai multe progrese în eradicarea acestui fenomen, savanții susțin că la peste 160 de milioane de copii se observă retard în dezvoltare și la circa 50 de milioane - retard în greutate. Subnutriția are un impact și cauză economică. Investigațiile autorilor din date statistice ONU denotă că, pierderile la nivel mondial sunt apreciate anual la 3,6 trilioane USD sau aproximativ 500 USD/per capita, vizând cheltuielile pentru asigurarea sănătății [11]. Organizația Națiunilor Unite pentru Alimentație și Agricultură (FAO), la Summitul Mondial pentru Alimentație a adoptat Declarația de la Roma și Planul de acțiune, care au stabilit obiectivul de a reduce în jumătate numărul persoanelor înfometate în lume. Deoarece ponderea populației de vârstă pensionară crește, apare întrebarea dacă societatea le poate asigura un mod de viață decent. Cercetările autorilor denotă că, cu o productivitate modernă a muncii și o organizare competentă, o persoană capabilă poate hrăni trei sau patru persoane cu dizabilități [16].

În lume, speranța de viață la naștere este de 71,0 ani (inclusiv 68,6 ani bărbați și 73,6 ani doamne). Potrivit *The World Factbook* speranța la viață constituie 70,7 ani (68,2 ani pentru bărbați și 73,2 ani pentru femei). Conform Organizației Mondiale a Sănătății (OMS) în toate țările, femeile trăiesc în medie mai mult decât bărbații [1]. Țara cu cea mai mare speranță globală de viață este Japonia - 84,6 ani, apoi Andorra - 84,2 ani și Singapore - 84 de ani. Rusia se află pe lista a 123 de poziții cu un indicator de 70,5 ani, în Republica Moldova - 71,63 ani [18].

Tabelul 1. Repartizarea populației în lume după vârstă și sex, 2018 [19]

Vârsta	Bărbați	%	Femei
0-4	352 938 606	←+6.8%	330 368 788
5-9	339 026 902	←+7%	316 822 077
10-14	321 566 448	←+7%	300 431 431
15-19	305 161 522	←+7%	285 104 665
20-24	304 468 602	←+6.7%	285 421 722
25-29	317 146 069	←+5.3%	301 130 986
30-34	298 949 490	←+3.5%	288 939 216
35-39	260 548 783	←+2.1%	255 067 203
40-44	246 688 955	←+2.1%	241 517 274
45-49	237 878 527	←+1.5%	234 426 447
50-54	214 651 421	+0.1%⇒	214 766 744
55-59	179 399 173	+2.3%⇒	183 435 942
60-64	152 606 615	+5.2%⇒	160 562 730

Vârsta	Bărbați	%	Femei
65-69	117 267 232	+9.3% ⇒	128 166 285
70-74	77 569 261	+14.8% ⇒	89 018 448
75-79	52 662 929	+24.4% ⇒	65 519 017
80-84	32 979 521	+37.8% ⇒	45 455 035
85-89	16 245 034	+59% ⇒	25 826 549
90-94	6 003 088	+95.6% ⇒	11 740 416
95-99	1 070 279	+159.4% ⇒	2 776 656
100+	118 919	+245.9% ⇒	411 303

O creștere a speranței de viață constituie un parametru al dezvoltării cu succes a statului. Dar nu toate țările sunt capabile să facă față acestui succes. Pentru multe state din Europa de Est, îmbătrânirea populației este o problemă demografică serioasă [5].

Conform datelor anului 2017, averea totală a 20 cei mai bogați oameni a constituit 1,2 trilioane USD. Cele douăzeci din top dețin 13% din totalul tuturor celor 2.208 de miliardari din lume. Printre cele mai bogate persoane ai Planetei, conform ratingului Forbes 2018, putem evidenția Jeff Bezos – cu averea 112 miliarde USD, schimbările anuale +39,2 miliarde USD; Bill Gates – 93.9 miliarde USD; Warren Buffett – 84 miliarde USD, schimbările anuale +8,4 miliarde USD; Bernard Arnaut & family – 72 miliarde USD, schimbările anuale + 30,5 miliarde USD; Mark Zuckerberg – 71 miliarde USD, schimbările anuale +15 miliarde USD; Amancio Ortega – 70 miliarde USD, schimbările anuale +1,29 miliarde USD; Carlos Slim Helu & family – 67,1 miliarde USD, schimbările anuale + 12,6 miliarde USD, Charles Koch – 60 miliarde USD, schimbările anuale + 11,7 miliarde USD; David Koch – 60 miliarde USD, schimbările anuale +11,7 miliarde USD; Larry Ellison - 58,5 miliarde USD, schimbările anuale +6,3 miliarde USD [14; 18].

Cele mai defavorizate țări din lume se află în principal în Africa. În aceste state prevalează regimuri autoritare, conflicte militare permanente, economii subdezvoltate, corupție totală, criminalitate, dificultăți de mediu și un evantai de alte probleme. Conform criteriilor Băncii Mondiale, categoria "foarte săracă" poate fi atribuită țărilor în care nivelul PIB per capita este sub 1.025 USD/an. Pe când în cele mai avansate economic țări ale lumii, această cifră depășește 12.475 USD. Astăzi, nu mai puțin de 800 de milioane de persoane trăiesc pentru o sumă care nu depășește 1,25 USD/zi. Adăugați un dolar și obțineți 2,7 miliarde EUR. În general, circa o jumătate din populația lumii locuiește în sărăcie extremă. Pe baza datelor oficiale de la Fondul Monetar Internațional, și având în vedere nivelul PIB-ului pe cap de locuitor (ppc), selectăm TOP-10 din cele mai defavorizate țări din 2017-2018.

Tabelul 2. Lista celor mai sărace țări din lume, 2017-2018 [9]

Nr.	Țara	PIB per capita, USD
1	Republica Centrafricană	656
2	Republica Democratică Congo	784
3	Burundi	818
4	Liberia	882
5	Nigeria	1 111
6	Malawi	1 139
7	Mozambic	1 228
8	Guineea	1 271
9	Eritreea	1 321
10	Madagastar	1 504

Venitul real în țările europene este variat. Cel mai mic salariu se atestă în Ucraina – 190 EUR/lună, R.Moldova – 216 EUR/lună, Azerbaidjan – 232 EUR/lună. Cel mai mare salariu real se remarcă în Elveția – 4421 EUR/lună, Islanda – 3440 EUR/lună, Norvegia – 3405 EUR/lună [5]. Siguranța alimentară este, de fapt, principalul motiv pentru apariția politicii agrare unificate (EAP) în țările UE. Lipsa alimentelor a contribuit la formarea unor politici care vizează creșterea producției. În viitor, o astfel de politică, atingând obiectivul său, a devenit mai puțin relevantă și chiar a condus la o producție excesivă. Ca răspuns la noile provocări, politica privind securitatea alimentară ar trebui să vizeze nu numai eliminarea problemelor de securitate internă, ci și integrarea în soluțiile globale de securitate alimentară, concentrându-se în primul rând pe potențialul securității alimentare independente pentru țările în curs de dezvoltare.

Concomitent, produsele alimentare nu sunt livrată acolo unde necesitatea lor se resimte mai mult. Principalul conținut social al crizei alimentare este foamea și malnutriția aproape la 1/5 din populația lumii. În timp ce unele țări suferă de foame și malnutriție, altele caută să aplice o dietă armonioasă; iar alții sunt chiar forțați să "lupte" fie cu excedente de produse alimentare, fie cu consumul lor excesiv (folosind un regim alimentar diferit). În 1985, aproximativ 30% din populația mondială în țările dezvoltate economic din Europa produceau și consumau peste 50% din totalul stocurilor de alimente. Celorlalte 70% din populație le revin mai puțin de jumătate din produsele alimentare produse pe glob. În țările puternic dezvoltate economic se atestă cel mai ridicat nivel de asigurare cu produse alimentare pe cap de locuitor. Astfel, în țările din America de Nord, sunt produse și consumate de 6 ori mai multe produse alimentare pe cap de locuitor decât în țările din Asia de Sud. Datorită productivității muncii înalte, doar o foarte mică parte a populației (câteva procente) se utilizează în agricultură. În Europa și America de Nord, 15% din populație este suferă de obezitate. În SUA, excesul de greutate a fost înregistrat la 27% din populație. Problema alimentară poartă un caracter global, datorită importanței sale umaniste, grație tendinței de depășire a subdezvoltării social-economice al țărilor din lumea a treia și fostelor țări coloniale. Asigurarea nesatisfăcătoare cu produse alimentare al populației țărilor în curs de dezvoltare nu este doar un obstacol în calea progresului, ci o sursă de instabilitate socială și politică în aceste țări și pe Glob. O soluție reală la problema alimentară mondială nu poate fi realizată prin eforturile izolate ale statelor individuale.

Moldova este o țară săracă [18]. Acest fapt este cunoscut, dar chiar și în starea noastră precară există milionari. În 2014 numărul de milionari constituia 314 persoane, în 2015 a atins 358 persoane, în 2017 – 461 persoane, ce constituie cu 1/3 mai mult ca în 2016. Cel mai tânăr are 24 ani, cel mai în vârstă – 80 de ani. Din totalul milionarilor 1255 sunt persoane fizice, care au obținut venituri peste un milion de lei sub formă de dividende, redevențe, vânzări agricole în leasing [20].

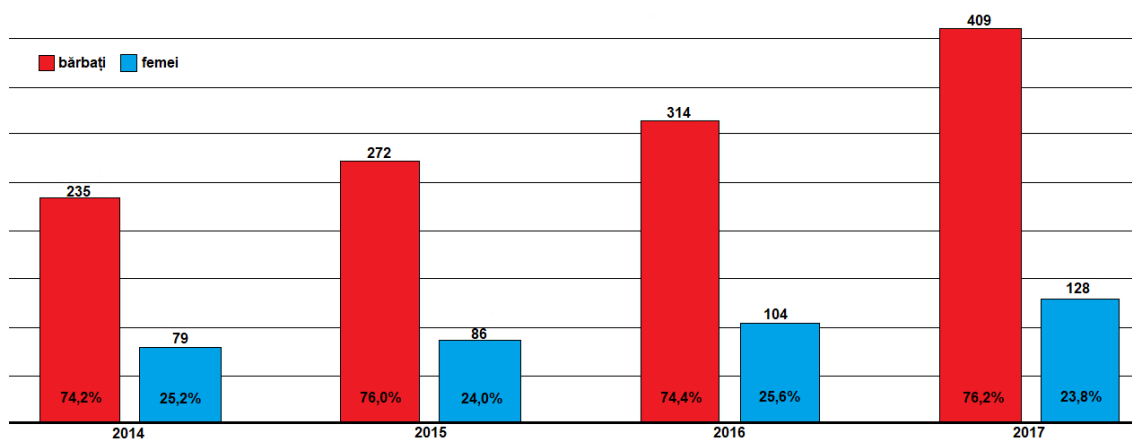

Figura 1. Evoluția numărului de milionari în R.Moldova, 2014-2017 [13]

Datele statistice atestă că, în mediu, un om din Republica Moldova are nevoie de 1850 MDL pentru a-și satisface necesitățile primare. Cu toate acestea, cheltuielile variază în dependență

de locul de trai, astfel că locuitorii municipiilor Chișinău și altor orașe mari din Moldova, au achitat cu circa 12% mai mult, comparativ cu cei din mediul rural. În același timp, BNS aduce la cunoștință că veniturile lunare ale populației, ating cifra 2200 MDL, depășind nivelul mediu al minimumului de existență cu peste 17%. Viața în Republica Moldova, ca și în alte țări, diferă prin originalitate. Cu toate că în republică se repară fără de sfârșit drumurile, se construiesc întreprinderi sociale, salariile și pensiile nu pot satisface toate categoriile populației. Venitul mediu lunar în domeniul economiei unui angajat în 2017 a constituit circa 5500 MDL. În așa mod putem presupune, că se acoperă un minim de existență pentru populația activă de 2,7 ori. Populația Moldovei circa jumătate din venitul lunar îl alocă pentru hrană, alcool (15l/om pe an) și tutun (42,6% ca în țările în curs de dezvoltare, comparativ cu Olanda – 11,7%). Structura cheltuielilor depinde de nivelul de educație, profesie, statutul social, și locul de trai. Principala sursă de venituri (42,1%) revine salarizării, 22,1% - indemnizații sociale, 18,8% - pensii, 8,3% din agricultură. 20,8% au venituri din alte surse, din care 17,1% - remitențe. Salariul mediu în R.Moldova pentru 2018 va crește de la 6150 MDL la 6675 MDL în 2019 și 7250 MDL în 2020, 7950 MDL – în 2021. Cele mai mari salarii se remarcă la lucrătorii din finanțe, asigurări, IT și sectorul energetic (11127 – 13000 MDL).

Tabelul 3. Cheltuielile de consum ale gospodăriilor casnice, 2014-2017 [1]

	2014	2015	2016	2017
Cheltuieli de consum totale (medii lunare pe o persoană, lei)	1 816,7	2 048,5	2 116,8	2 250,3
inclusiv în % pentru:				
Produse alimentare	43,8	42,1	42,6	43,4
Băuturi alcoolice, tutun	1,3	1,4	1,5	1,5
Îmbrăcăminte, încălțăminte	10,6	11,2	10,5	10,4
Întreținerea locuinței	18,9	17,9	17,8	18,6
Dotarea locuinței	3,5	3,9	4,0	3,9
Îngrijire medicală și sănătate	5,6	6,5	6,4	5,9
Transport	4,4	4,5	4,7	3,7
Comunicații	4,3	4,3	4,7	4,5
Agrement	1,3	1,4	1,3	1,3
Învățământ	0,7	0,6	0,7	0,5
Hoteluri, restaurante, cafenele etc.	1,5	1,7	1,5	1,8
Diverse	4,0	4,4	4,4	4,5
Cheltuieli de consum bănești, medii lunare pe o persoană, lei	1 634,9	1 850,2	1 925,7	2 049,5
Cheltuieli de consum în natură, medii lunare pe o persoană, lei	181,8	198,4	191,1	200,8

Din tabel observăm că, cheltuielile de consum lunare au crescut până la 2250,3 lei (bănești – 2049,5 lei, naturale – 200,8 lei), băuturi alcoolice și tutun – de la 1,3 la 1,5%, în schimb s-au redus pentru învățământ. Povarea cea mai mare în coșul de consum revine populației active (1980,9 MDL). Pentru femei minimumul de existență constituie 1803,9 MDL, pentru bărbați – 2144,1 MDL. Cheltuielile minime pentru întreținerea unui copil constituie 1782,1 MDL, variind de la 684,4 MDL pentru un copil mic, și 2015,5 MDL pentru un școlar [7; 8; 12]. De asemenea, bătrânii din Moldova sunt nevoiți să cheltuiască lunar pentru serviciile medicale, în medie, câte 173 de lei sau de 1,7 ori mai mult decât media pe țară. Aproximativ 86% din aceste cheltuieli sunt pentru procurarea medicamentelor [4]. O dietă sănătoasă pe tot parcursul vieții contribuie la evitarea problemei malnutriției în toate formele sale, precum și la prevenirea anumitor boli non-comunicabile (NCD). Cu toate acestea, creșterea producției de alimente prelucrate, urbanizarea

rapidă și schimbările în modul de viață au dus la schimbări în regimul de alimentație. Populația consumă mai multe alimente cu conținut ridicat de energie, grăsimi saturate, grăsimi *trans nesaturate*, zaharuri libere sau sare / sodiu, iar mulți nu consumă suficiente fructe, legume și produse dietetice, de exemplu boabe întregi. Compoziția exactă a unei diete variate, echilibrate și sănătoase va depinde de nevoile individuale (de exemplu vârsta, sexul, modul de viață, gradul de activitate fizică), contextul cultural, produsele locale disponibile și obiceiurile. Dar principiile de bază ale formării unei alimentații sănătoase rămân aceleași [3].

Fără îndoială, procesul de consum de alimente nu este doar satisfacția obiceiurilor alimentare și gustului, ci și factorul care determină sănătatea noastră în prezent și în viitor. Prin urmare, este foarte important să se utilizeze zilnic dieta normelor pe care OMS le recomandă.

Tabelul 4. Normele raționale de consum al produselor alimentare, recomandate de OMS[1]

Denumire	Hotarul de jos	Limita de sus
Sare de bucătărie (NaCl)	0	6 g/zi
Colesterol "bun" HDL – lipoproteine de înaltă densitate	0	300 mg/zi
Grăsimi totale	15%	30%
Acizi grași polinesaturați	0	10%
Acizii grași polinesaturati	3%	7%
Proteine total	10%	15%
Carbohidrați total	55%	75%
Glucide complexe	50%	70%
Fibre alimentare	16 g/zi	24 g/zi
Fructe și legume proaspete	400 g/zi	Și mai mult
Leguminoase, nuci, seminte	30 g/zi	Și mai mult
Zăharuri libere	0	10%

Conform datelor Organizației Mondiale a Sănătății (OMS) cauzele majore ale deceselor în lume sunt cauzate de alimentația nesănătoasă, incorectă și dezechilibrată, atingând cifra de 14 milioane [2]. Desigur, în condițiile penuriei (prețurilor mari, veniturilor mici), populația (inclusiv persoanele de vârstă a treia) nu-și poate permite o hrană echilibrată și sănătoasă. Soluția este depășirea sărăciei și sporirea productivității muncii în vederea sporirii nivelului de trai și echilibrarea alimentației.

Concluzii

1. Una dintre sarcinile majore ale omenirii, care trebuie depășite este sărăcia, sub care se subînțelege incapacitatea de a oferi cele mai simple și mai accesibile condiții de trai pentru majoritatea oamenilor dintr-o anumită țară. Extinderea pe larg a sărăciei, în special în țările de tranziție și în curs de dezvoltare, reprezintă un pericol serios nu numai pentru dezvoltarea durabilă la nivel național, ci și pentru dezvoltarea durabilă a lumii.

2. Conform investigațiilor autorilor numărul total de săraci, care trăiesc cu mai puțin de 2 USD/zi, constituie 2,5-3 miliarde de oameni din întreaga lume. Inclusiv numărul total al persoanelor care trăiesc în sărăcie extremă (cu mai puțin de 1 USD/zi) - 1-1,2 miliarde de persoane. Altfel spus, 40-48% din populația lumii este săracă, iar 16-19% foarte săracă. În același timp, numărul milionarilor și celor bogați, (inclusiv în R.Moldova) cresc an de an. Actualmente 62 dintre cei mai bogați oameni din lume dețin o avere cât 3,6 miliarde de oameni săraci.

3. Factorul-cheie în rezolvarea problemei sărăciei este creșterea economică, deoarece creșterea economică conduce la o creștere a venitului național brut prin care se formează fondul de consum.

4. Eforturile guvernului vizând asistența statului pentru săraci este importantă în lupta împotriva sărăciei, nivelând tensiunile din societate, deși creșterea acesteia duce la o reducere a gravității problemei sărăciei. După cum arată experiența țărilor dezvoltate, în contextul creșterii acestui ajutor, așa-numita sărăcie stagnează din cauza că săracii (șomerii) mizează doar pe ajutorul statului.

5. *Declarația Mileniului (2000) orienta comunitatea mondială spre reducerea numărului de săraci către 2015 în jumătate. Aceste obiective au fost doar parțial obținute.* („Cel sătul nu-l înțelege pe cel flămând” – expresie populară).

6. Una din soluții în redresarea problemei sărăciei și malnutriției ar fi un sistem fiscal echitabil. Numărul celor săraci crește accelerat față de numărul celor bogați.

7. Alarmantă este starea pensionarilor în vârstă, mai ales în țările slab dezvoltate sau care se bazează preponderent pe remitențe.

8. Printre factorii majori ai dezvoltării sărăciei putem evidenția cele: economice (deindustrializarea, locuri de muncă, șomaj, nivelul de trai, IDU etc.); politice (conflicte militare); financiare (crize, devalorizarea monedei, rata de schimb valutar); geografice (regiuni subdezvoltate, spații neconfortabile); medicale, sociale Bătrânețe, invaliditate, alcoolism, narcomanie etc.); demografice (numărul mare de copii, familii incomplete); nivel profesional (studii, deprinderi, experiență insuficientă).

9. Pentru a depăși sărăcia și malnutriția este necesară intensificarea activității industriale, inovaționale, creșterea productivității muncii, asigurarea stabilității economice în țară și în lume, asigurând un anumit standard de trai. Concomitent trebuie să remarcăm că, nu se poate garanta că implementarea acestor măsuri va asigura rezultatul dorit. Acesta este un prim pas care va ajuta să se accelereze obiectivele stabilite pe termen lung.

10. Una din căi în depășirea sărăciei este creșterea nivelului de educație și instruire calitativă al populației, care va conduce la creșterea economică, creșterea competitivității, creșterea nivelului de trai.

Bibliografie

1. Alimentația și sănătatea în Europa. Publicarea OMS. Copenhagen: Food and nutrition center. 2018.<http://www.euro.who.int/en/health-topics/disease-prevention/nutrition/publications/2018/better-food-and-nutrition-in-europe-progress-report-2018>
2. Alimentație incorectă și dezechilibrată. <http://www.e-uri.ro/category/articole-documentare-sfaturi/analize/>
3. Alimentație sănătoasă. <http://www.who.int/fr>.
4. Bătrânii în Moldova. <http://sanatateinfo.md/News/Item/460>
5. Cele mai sărace țări din Europa. <https://lenta.ru/news/2017/12/10/zarplata/>
6. Cheia eradicării foametei și malnutriției. <https://www.green-report.ro/care-este-cheia-eradicarii-foametei-si-a-malnutritiei/>
7. Copii îndură foame. <https://elenarobu.md/in-moldova-anului-2018-mii-de-copii-indura-foame>.
8. Coșul de consum în Moldova. https://noi.md/md/news_id.
9. Lista celor mai sărace țări din lume. <http://hochusvalit.com/khochu-svalit/samye-bednye-strany-mira>
10. Malnutriția pe glob. https://www.publika.md/alarman-o-persoana-din-trei-suferade-malnutritie-in-intreaga-lume_2917861.html#ixzz5LJa8Kuu1
11. Malnutriția. <http://sanatateinfo.md/News/Item/97>
12. Moran Victoria Hall and Rafael Pérez-Escamilla. Maternal & Child Nutrition. Oct. 2017, vol. 13, suppl. 2. UNICEF, Preston, UK. <https://onlinelibrary.wiley>

13. Numărul milionarilor moldoveni. <http://tv8.md/2018/05/24/grafic-numarul-milionarilor-moldoveni-a-crescut>.
14. Populația actuală pe Glob. World Population Prospects: a 2015 de revizuire. <http://populatie.population.city/world/#1>
15. Problema sărăciei și căile de depășire. <http://fb.ru/article/325856/problema-bednosti-i-puti-e-resheniya-bednyie-lyudi>
16. Productivitatea munci. <https://regnum.ru/news/2411143>.
17. The Lancet. <https://www.sciencedirect.com/journal>.
18. World Health Statistics 2017: Monitoring health for the SDGs. : http://www.who.int/gho/publications/world_health_statistics/2017/en/
19. World Population Prospects: a 2015 de revizuire. <http://populatie.population.city/world>
20. От статистики не скрыться: сколько миллионеров проживает в Молдове. <https://news.mail.ru/economics/34105834/?frommail=1>
21. Условия выживания в Молдове, 2017. <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=5755>